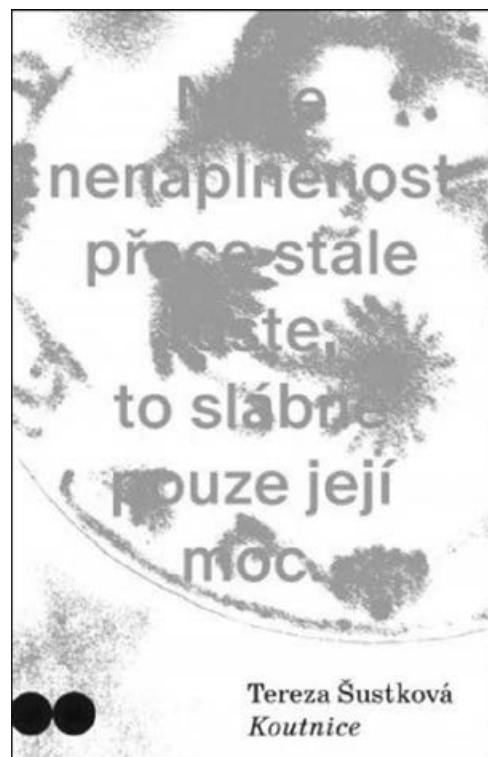

PROSTRACE POEZIÍ

Tereza Šustková: Koutnice

Host, Brno 2024, 80 s.

Zdeněk Volf

Básníci ohledávají svá jména. Kainar vnímal, že v něm má Kaina. Jana Skáčela znepokojovalo, kdo mu v něm stromy kácel. Když jsem se však čerstvé debutantky Kateřiny Koutníkové v Ostravě – na XI. ročníku Butterfly Effect pořádaném Ivanem Motýlem za oběti všech závislostí – na baru pozeptal, co je koutnice, nevěděla. Nevěděla ani další, jichž jsem se postupně před-recentně ptal, natož že by něco o plachtě oddělující kdysi šestinedělky po porodu zvědělo mé dětství v paneláku.

A jde přesně o ten typ sbírky – jednoslovného názvu – jako *Kytice*, *Měsíce*, *Samotín*, *Smutěnka*, *Podívance*, která se teprve s každým dalším začítáním otevírá. V případě *Koutnice* nejen myticky, folklorně či generačně, nýbrž až fyziologicky. Až na hranici duše, ducha, a tím i veškeré naší touhy, čistoty nebo ponížení. Takže není vůbec jisté, kdo koho to píše či „vyšívá“. Zakrývá? Ochraňuje? A i když si

skrže vyhledávací myslíme, že něco snad víme, rozeznává je již plachtu koutní od úvodní, zároveň jako bychom byli s každým slovem, veršem, strofou – „*Touho moje, sekero / propadlá do ledu. / Nosím tě v sobě jako šifru*“ (s. 28) – v jakémisi zvláštním nevědomí. Jakoby v dětství vůči rodičům, ve firmě vůči nevyzpytatelnosti trhu, v zázemí týlu vůči frontě apod. Přitom básniřčina řeč je přece tak otevřená, pevná, nezálužná. Každým dalším porodem. Přilnutím. Zřikáním se...

„*Koutnice vyšívána, chvála skrytosti*“, personifikuje se na straně 42. A již první básniřčina sbírka, připomeňme, nese titul *Skrýše*; druhá (s verši „*Dotek, kterého ses vzdal, / buší do nebe*“) *Tíha vlny*. Dva základní existenciální „pohyby“, skrytost, obejmutí, které *Koutnice* – do třetice? – navzájem prohlubuje, usazuje, mytizuje. Ba, jak napovídají závěrečné verše druhotiny („*Od té doby se modlím / žensky, milostně*“), promodluje! Což dotýká se nyní úplně všeho. I nepřiznaného strachu. I všeho, „*co neumím, nemám, nechci*“ (s. 30). – Vždyť jak bychom se nechtěli znovu narodit, čteme-li pod incipitem „*Čeho se tam v hloubi dotýkáš?*“, věnovaném Jakoubkovi: „*Mé největší nahoty, / kterou je ti dáno obydlit. / Najdeš-li, / čeho bychom se spolu mohli chytit, / až mě budeš opouštět, / pověz.*“

Koutnice, kútnica, koltra či plachta do kúta... sestávala se obyčejně ze dvou pláten, ve středu spojených krajkovou vložkou, skrže níž rodičky vyhlížely do světnice. Ta Terezy Šustkové (1991) je vícedílná: I. „*Bílou nití*“, II. „*Touho moje*“, III. „*Koutnice*“, IV. „*Červenou nití*“, V. „*Pávi, orlí, beránci*“ – přičemž za krajkovou spojnicí (vložku, mřížku) lze považovat právě tu prostřední, v níž: „*Dvěma prochází žena / v porodních bolestech. / Báby jí na šatech rozvazují tkanice, / rozplétají cop, / chvatně odemykají všechny zámky v domě.*“ (s. 35)

Co verš, to z krve rodící se mléko, to rozžatá svíce u lůžka, to slova pouze z nezbytí. Žena. Bolest. Tkanice. Cop. Odmykání... Při příchodu na svět, jak při odchodu ze světa. Zařikání („*aby ode mě odplula všechna krev*“, s. 36). Litanie z vděčnosti („*Tvoje podoba, která mi byla svěřena, / tvoje tělíčko, které mi bylo svěřeno, / tvůj strach, který mi byl svěřen*“, s. 39). A k tomu ještě něco navíc, co s milostně poezii dlouho chybělo. Fáze očišťování: „*Abych ukrytá za koutnic / všecka zbělela a našla*

odpuštění. / Abych své vymydlené nohy složila / podél sebe, aby mi pod peřinou dozrály / až po špičky prstů, přes zahanbená kolena.“ (s. 36) – Podpořené i příslušnou purifikací lexika, takže ve sbírce nenajdeme žádné: již, však, něhož, či... Pouze: už, ale, které, nebo... Což autorčin výraz velmi nenápadně, ale o to víc způvodňuje, archetypizuje.

Ovšem i postranní „dílece“ jsou stejně nepostradatelné, byť z toho prostředního, spojového, jakoby vycházející a k němu se – s už čtvrtým básniřčiným porodem – vracejí. Ať ten vyšíváný bílou „přízi“, v němž se chce „*Žiznit po ještě větší žizni, / toužit po ještě větším hladu*“ (s. 13), nebo ten „přízi“ (aby to bylo „bystré“, odpuzující uhrančivost očí, praví se na Slovácku červenou, ochrannou: „*Nedotýkej se. Nedotýkej se. / Vyšívám kvítky, co každému drhnou v zubech.*“ (s. 48) A že je od čeho, před kým: „*Jak tě mám najednou na hrudi, / když přes ni křížím ruce.*“ (s. 49)

V žádném případě však sbírka *Koutnice* není pouhou osobní, reflexivní výpovědí. Rodí se z ní („*v prázdném koutě, kde touhy šílí*“, s. 12), ale tím napojením na něco, co tu od věků bylo, co se i obřadně předávalo, při svatbě, od kmotry, zkrátka co se odehrávalo též skrže osud společenství („*Je večer a porodní báby / v neckách koupou novorozené / s kouskem chleba a soli*“, s. 37), nadosobňuje ji do v pravdě básnické výpovědi, která nikdy není jen za sebe („*Naše nenaplněnost přece stále roste, / to slábně pouze její moc*“, s. 28); nýbrž která se dává, zápasí takřka přímělně („*a ještě nevím, že v náruči člověka / najdu hořící keř, / propast oběti, hranu, horu, vůni zaslíbení. / Tak tu stojím před tebou, / z prachu vylovená, / třesoucí se vyvržený kořen / namířený proti světlu*“, s. 65). Ba zástupně („*Je Zelený čtvrtek, / a já neumím trpět s Kristem. / Trpím s Jidášem*“, s. 54). I se vším tím, co je v nás neduální, propojené („*Světlo a tma se v mysli dotýkají / tak smyslně, až sklo praská*“, s. 22), přesažné; pro co stojí přece „*zůstat k sobě tvrdá*“ (s. 66). „*Spát v brnění.*“ (s. 66) „*Jít poníženi naproti / jako jde člověk naproti dobrému příteli.*“ (s. 63) Pro ten – pro naši slabost, nedostatečnost – ztrácející se, však kýžený „*dar světla, který znamená / ostrější vidění bídy*“ (s. 71). Jakož pro verše „*Být tomuto světu matkou. / Být matkou tohoto rána*“ (s. 69), upomínající v návaznosti na rodinné rituály v antice – entymematicky – na skoro

nedávné obřady žehnání (*Benedictionale*) matky před porodem, po porodu, k úvodu do chrámu, úmrtí novorozeněte apod.

Občasné přidání slova, jeho proměna, vypuštění verše nebo rozložení na dva, srovnáváme-li si rozdíly mezi vydáním knižním a časopiseckým (*Tvar* 21/2022, *Kontexty* 2/2023), dobře ilustrují, jak si Šustková neustále naslouchá. Jak text tká z „*vlastní vnitřní řeči*“ (M. M. Bachtin) a pomocí toho, čemu Octavio Paz říkával „*básnická věta*“. Věta kladená, „šár na šár“, ale i vytvářející juxtapozice („*Vodu na nádobí ohřívá potřetí. / V zemi místo, které svítí. / Modlitba za jediného syna. / Kobaltově modrá stopa po zázraku*“, s. 68). S dikcí až obřadní, spájající v sobě lidovost s liturgičností („*Takhle jít na věčnost. / Bože, kráčet sehnutá / nesouc na zádech / všechny svoje děti*“, s. 32). Se slovem jakoby objímajícím, dobrořečivým („*Ve vlnách země, / když velkopáteční ráno / vydechuje úlevou / ze všeho, co je za námi.*“ – z básně připsané manželovi), umožňujícím prostupné, téměř vitrážové obrazy („*Tak jsi maloval obraz dlouho do noci, / až jsi usnul s hlavou na plátně. / Ráno jsi měl na obličej / obtisknutou tvář světce*“, s. 21); paralelně však s těmi, jež čtenářsky zarazí: ponechávající rázem napospas („*Samota tě ukryje, / aby ses mohla nakrmit / bez zdráhání, rozpálenou lžící*“, s. 60). Proboha, o jaké vyslyšení („*Ověšená třemi dětmi prosím: / Dej mi osívat pole s šátkem na očích, / budit se ráno strachem z mrazu*“, s. 68) se tu žádá?

Přitom, přes veškerou snahu o skrytost, neodkryvá se místy autorka („*protože neumíš milovat, / chtěla bych tě celou obléct do krásy, / udělat ti místo v lodí*“, s. 13) přespříliš? Není opětovně pokoušena („*že si z těch rozkoší, kterých jsme se vzdali, / jednou ušijeme polštář / k pokojnému usínání*“, s. 23) – parafrázováno z „*Přemýšlení o erotu*“ Nikolaje Berdajeva – krásou zřeknutí se? O to zřejměji však vyjevuje se úsilí, zápas o ryznost („*Není čistota v nás, / jen ta, které se obětujeme*“, č. 46), o slzy („*Raději chci hledět na tváře svých dětí / tak dlouho, dokud se nerozpláču*“, s. 17), o postoje („*Na cestě ke svobodě / dnes nečeká žádný posel. / Jen vůle k setrvání*“, s. 50), od nichž se někdy poezie až schizofrenně vzdaluje.

Dar veršem vyšíváný. Prostrace poezií... K oltářům praobrazů... Slovem spojeným s naším lidstvem. ■